

Jordi CANAL, *El carlismo. Dos siglos de contrarrevolución en España*, Madrid, Alianza Editorial, 2000, 500 pàgines, ISBN 84-206-3947-8.

No deu haver resultat gens fàcil escriure un veritable «llibre de butxaca» —àgil, fàcil de llegir i alhora de notable rigorositat— sobre un tema de la complexitat del carlisme. Complexitat en la qüestió formal —el volum del publicat fins ara és enorme i els fons existents en arxius i biblioteques, ingents—; i complexitat en la interpretació —quan l'historiador ha de lidiar en la seva tasca de reconstruir i explicar el passat carlí no tan sols amb interpretacions derivades del denominat «marxisme vulgar», sinó, a més a més, amb diferents «històries oficials» carlines enfrontades. I és que el món carlí ha estat des de sempre minat per múltiples i contínues querelles internes. Querelles que,

de manera similar a les de tipus familiar, no sempre resulten fàcils de comprendre per als que no en formen part.

De fet, no abunden al mercat editorial espanyol les síntesis històriques escrites amb voluntat d'arribar a un públic no acadèmic ni especialista. *El Carlismo* n'és una. Síntesi d'esdeveniments, anàlisi i crítica interpretativa, utilització de recursos que agiliten el text i el fan més atraient (referències literàries, memòries de protagonistes, memòria de «llocs», anàlisi de mites i llegendes de l'imaginari carlí), tot plegat conformant un text al mateix temps exhaustiu i assequible. Internament el llibre és estructurat en pròleg —on es planteja la peculiaritat del carlisme al si dels moviments contrarevolucionaris europeus—; cinc capítols organitzats cronològicament (I. 1820-1840; II. 1840-1876; III. 1876-1919; IV. 1919-1939; V. 1939-1999); i un epíleg on es repassa la historiografia sobre el carlisme des dels anys trenta del segle XIX fins al 1999. S'hi inclou també una cronologia, una bibliografia comentada i un —imprescindible en una obra d'aquestes característiques— índex de noms.

El plantejament de Canal parteix de ressaltar l'únic element d'excepcionalitat del carlisme al si de la contrarevolució legitimista europea: la seva llarga pervivència, que explica en funció de dos binomis, no necessàriament propis i específics del carlisme: adaptació/inconcreció i adhesió/reproducció. En el carlisme, una certa capacitat d'adaptació a les novetats del joc polític (propaganda, cercles, milícia paramilitar), de modernització al cap i a la fi, s'hauria combinat amb la inconcreció de l'ideari, el famós «Déu, Pàtria, Rei». Un lema al qual la reivindicació foral no hauria arribat sinó força més tard, a l'últim quart del segle XIX, per molt que la propaganda neocarlina s'hagi esforçat en intentar demostrar el contrari. Però adaptabilitat i inconcreció no haurien servit de gaire si no haguessin anat acompanyades de l'assoliment de notables quotes d'adhesió i de mecanismes de reproducció. I és que el carlisme fou un veritable moviment de massa, majoritàriament camperol i artesà, però també clarament interclassista, que arrelà en territoris concrets que esdevingueren focus carlistes, sobretot al nord peninsular, com ara el cas de Navarra. La reproducció de l'adhesió hauria tingut a veure amb la comunitat, la família i la tradició catòlica, factors que explicarien també, arran dels canvis sociològics i ideològics de la segona meitat del segle XX espanyol, la irremeiable marginalització i pèrdua de base social del moviment.

Text on preval —és clar— l'anàlisi de la dinàmica política, *El Carlisme* constitueix la primera síntesi general sobre el tema no escrita per plomes militants (siguin tradicionalistes —Melchor Ferrer, Román Oyarzun, Gabriel Alférez— o progressistes —Josep Carles Clemente). Un text que arriba, a més a més, amb la voluntat d'«omplir forats» —fonamentalment el de la relativa absència de coneixements sobre el carlisme que abasta des de l'últim quart del segle XIX fins al final de la segona dècada del XX—, però, per damunt de tot, que pretén —i aconsegueix— incorporar la recerca científica que s'ha fet en els últims trenta anys sobre la qüestió carlina, extrem aquest sovint obviat a les «històries oficials». I en aquests tres objectius l'autor se'n surt amb escreix.

Aportacions especialment significatives de l'obra són, al meu parer, el capítol quart, «En busca de un espacio político (1876-1919)», on l'autor explica aquest extremadament enrevessat període de la història carlina, destacant-ne els mecanismes d'adaptació als canvis de la societat i de la política, alhora que ressegueix les fractures del moviment, amb els seus innombrables estira-i-arronsa; un període tot plegat d'una frondositat notable i fins ara gairebé inextricable per al lector no especialista. Aclaridora resulta també l'asseveració de l'autor quan diu del moviment polític que estudia «aseméjase (...) a un gran globo al que la calma contribuye a desinflar lentamente (...) Solamente una nueva inyección de aire, generado por el temor a la revolución —real, imaginaria o

una combinació de ambas—, puede contribuir a volver a hinchar la esfera, mostrándola otra vez en su grado máximo de flexibilidad. El largo período restauracionista había provocado la pérdida de mucho aire, que únicamente sería reinyectado a presión cuando la cabeza de la Segunda República empezase a asomar» (pàg. 273). També, quan explica allò de què significa la revolució per als carlins (pàg. 301), o, més en general, les múltiples insercions biograficomemorialístiques —Zumalacárregui, Cabrera, Carles VII, Don Jaume...—; o referències més puntuals, com també, entre moltes altres, la referida al paper de la dona en el carlisme. Ben aclaridor resulta igualment l'epíleg —7. Carlistas, historiadores e historia del carlismo—, on hi podem trobar ressenyats noms propis i tendències historiogràfiques i també una ben justificada crítica a la publicística carlina, especialment la dels últims vint-i-cinc anys, en les seves diverses vessants.

Tot el Carlisme en cinc-cents pàgines, aquest devia ser el repte posat per l'editor a Jordi Canal, i se n'ha sortit brillantment. El lector pot estar segur de no trobar-se davant d'una nova *Historia del Carlismo*, fruit d'un refregit i de l'acientifisme que tan han abundat en els últims vint anys, procedent sovint dels propis rengles carlins o excarlins. Ben al contrari, *El Carlismo* significa un pas notable en l'incipient camí de l'alta divulgació històrica. Una aposta editorial que cal aplaudir en el seu plantejament, autor escollit i, per damunt de tot, pel resultat.

JOAN MARIA THOMÀS